

ANA AKIM MEDYADA ANNELİK MİTİ

Özlem TÜRKDOĞAN*

ÖZET

İnsanlık tarihinin tüm dönemlerinde farklı zamanlarda farklı anlamlar yüklenen “annelik”, toplumlarda genellikle kadınların tümüne hasredilen bir duygu ve rol durumu olarak yaşanır ve yaşatılır. Cinsiyet rollerinin ve bu rollerden sonuçlarından biri olan anneliğin yeniden üretiminde, kitle iletişim araçları önemli bir rol oynar. Medya; ekonomik, siyasal ve toplumsal yapıdan etkilenen ve onu etkileyen önemli bir ideolojik araçtır. Kodları, içeriği ve diliyle günümüzdeki medya, ataerkil zihniyet yapısını da pekiştirerek topluma yön vermeye çalışan önemli bir araç olarak karşımıza çıkabilir. Bu çalışmada Bugün, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Star, Yeni Şafak, Zaman gazeteleri örneklem olarak kullanılarak haberlerde yer alan “annelik miti” örneklerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Medya, Popüler Kültür.

MYTH OF MOTHERHOOD IN MAINSTREAM MEDIA

ABSTRACT

In all periods of human history, motherhood which is installed on different meanings, is usually experienced as a feeling of status and role by all women in societies. In the reproduction of gender roles and motherhood which is a kind of these roles, the mass media plays a central role. Today's media with its code, content and language is an important tool in shaping society by reinforcing the structure of the patriarchal mindset. In this study myth of motherhood is tried to put forward examples using the sample reports in the newspapers (Bugün, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Star, Yeni Şafak, Zaman).

Keywords: Motherhood, Media, Popular Culture.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Bilim Dalı, turkdoganozlem@gmail.com.

Giriş

Annelik bir yandan bir çok kadının tabii olarak isteyebileceği bir duygu ve rol durumu iken, bunu istemeyecek kadınları görmezden gelen toplum, her alanda olduğu gibi annelik duygu ve yaşantısını toplumun geçirdiği siyasi, sosyal, kültürel sonuçlarla beraber değerlendirir. Farklı zamanlarda farklı anlamlar yüklenen “annelik” rolleri ortaya çıkar. Tarihsel süreç içinde kişi-den kişiye değişiklik gösteren annelik, kadınların ataerkil otoritenin baskısı altında kalmalarına sebep olan, üzerinde çalışılmış ve çalışılmaya devam edilen bir olgu olarak karşımızda durur. Bu anlamda annelik tartışmaları, soruların türetilmeye devam edileceği bir alan olarak sregelecektir. Bir kimlik olarak, bir rol olarak annelik özel alanda konumlandırılan, kamusal alandan uzaklaştırılmak suretiyle, cinsiyete dayalı iş bölümünü yeniden üretilir.

Yaşamımızın bir parçası olan kitle iletişim araçları hem kendi kodları hem de günümüz postmodern¹ kodları yaymaya ve bu anlamda topluma yön vermeye devam etmektedir. Kendi çıkarının doğrultusunda insan yaşamının doğal parçalarını dahi tüketim nesnesine dönüştüren medya, anneliği “mit”² olarak sunarken diğer yandan postmodern tüketime katkıda bulunmaktadır.

¹ Postmodernizm, modernizmin sonrası ve ötesi anlamında bir tanımlama olarak kullanılmaktadır ve modern düşünceye ve kültüre ait temel kavram ve perspektiflerin sorunsallaştırılmasıyla ve hatta bunların yadsınmasıyla birlikte yürütülmektedir. Teori alanında modernist sanat biçimleri ve uygulamalarından koptuğu iddia edilen bir dizi kültürel yapıntıyı tanımlayan mimarlık, felsefe, edebiyat, güzel sanatlar gibi alanlarda yeni kültür biçimlerin işaretleri olarak başlamıştır. Bu tartışmalar zamanla diğer birçok alanlara ve disiplinlere de yansımıştır ve sonuçta bir bütün olarak modernitenin sorgulanmasına ve aşılması arayışına dönüşmüştür. Bununla birlikte postmodernizmi yeni bir tarihsel evre olarak anlamaktansa modernizmin kendi içinde bir aşama ya da özgül bir dönem olarak anlama çabaları da sözkonusudur. Postmodernizm, bu anlamda kendine yönelik itiraz ve eleştirileri de içine alacak şekilde süregiden bir modernizm/modernite/modernlik soruşturması ve tartışması olarak da görülmektedir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Postmodernizm>) Bu çalışmada post modern kavramı tüketim kodlarının bireysel olarak ortaya çıktığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Postmodernizm toplumsal hayatın yeniden yapılanmasını, beraberinde tüketimin yeniden tanımlanmasını yeni bir tüketim kültürünün kurulmasını getirmiştir. Suni olarak yaratılan tüketim kültürü, tüketicilerle ilgili ürünler tarafından temsil edilen kültürel biçimlerle özdeşleştirilen yeni kimlikler de sunmaktadır.

² Mit geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştirme anlamına gelmektedir. Mit kavramı hem olumlu anlamda kullanılmakta hem de olumsuz anlamda kullanılmaktadır. Bu çalışmada mit kavramı olumsuz anlamı ile kullanılmıştır.

Bu çalışmada amacımız popüler kültür ve medya bağlamında annelik olgusunun mitleştirilmesi ve bu anlamda kadınların görünmez bir yanılısama ile içine çekildiği yeniden üretim alanı olduğunu düşündüğümüz bu durumu, anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktır. Bu bağlamda yazılı medyanın kadınlara “biçtiği”, “uygun gördüğü” annelik durumlarını örnekler üzerinden anlamaya çalışacağız.

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Anelik Kavramı

*“Çocuk taşımak ya da çocuk emzirmek kadını geride bırakmıyor,
kadını geride bırakan erkek egemen toplumun
toplumsal hayatın böylesi gerekli
etkinliklerine yüklediği anlamdır.”*

Mary O'brien

Biyolojik olarak birbirinden farklı olan kadın ve erkek, bu farklılığın kabulü ile toplumsal değerlerden, kültürel farklılıklardan etkilenerken, farklı kadınlık ve erkeklik rolleri edinirler. Bu anlamda bedensel farklılıkların ötesinde kabul edilen bu kimlikler toplumsal cinsiyet kavramını karşımıza çıkarır. Doğal olanın bir parçasıymış gibi algılanan bu roller, ailenin, çocukluk ve gençlik dönemlerinin, eğitimcilerin, toplumun belirlediği tanımlamalar olup, bu rollere hangi anlamlar atfedileceği toplumsal olarak belirlenirken, her iki cinsiyet grubu da kendileri için uygun davranışların ve tutumların rollerin neler olduğu ve diğerleriyle nasıl ilişkiler kurmaları gerektiğini öğrenirler.

Öğrenilmiş bu roller çerçevesinde annelik, biyolojik yapısıyla ilgili olarak kadının doğasına uygun bir rol iken, toplumsal dayatma ile ortaya çıkan annelik miti Elisabeth Badinter'in “Anelik içgüdüsünü ve dayattığı davranışları daima canlı tutmak anneliğin en büyük düşmanı mıdır?” sorusunu akıllara getirmektedir (Badinter, 2011:13). Bu soru çerçevesinde yeniden düşündüğümüzde anneliğin tarihsel süreçte, farklı kültürler içerisinde anlamının ve değerinin farklılaştığını ifade edebiliriz. Anelik, genel olarak “çocuk doğuran kadın” ifadesi ile tanımlanırken, çocuğun varlığı ile başlayan sosyolojik, fizyolojik ve duygusal bir bütün olmakla tanımlanabilir, böylece türün özelliklerine göre çeşitlilik gösterir, yeni bir his ve zorunluluk dünyası oluştuğu için kadının bireysel ruh dünyasını ve çevre-

siyle ilişkilerini alt üst eder (Deutsch, s:27). Badinter annelik kavramının çift anlamlı kullanımı ile güçlendiğini ifade eder. Çift anlamın ilki olarak, dölütün sağ kalması için uğraşıp embriyoya dönüşmesi ve bireye dönüşmesi yani hamilelik sürecine vurgu yaparken, diğer yandan uzun vadede şefkatle ve eğitimle ortaya çıkan annelik kavramı olduğunu ifade eder. (Badinter, 1992:10). Bu açıdan bakıldığında anneliğin özcü bir yaklaşımla bedensel bir olay olduğunu iddia etmek problemlili bir tanımlama olur. Rosalind Coward “Annelik kadınların... nasıl olmaları ve neyi başarmaları gerektiğine ilişkin reçetelerin en katı olanıdır.” (Coward 1995:88) ifadesini kullanır. Çünkü toplum annelerden sanki ellerinde, onları hayatın tüm mücadelelerinden kurtarmakla kalmayıp, anneliğin ortaya çıkardığı yeni ve acil durumlarla becerikli,doğru ve usta bir biçimde başa çıkmalarını sağlayacak sihirli bir değnek varmış gibi davranmalarını bekler. Bu durumu Kestenber’ın ifadesiyle şöyle açıklayabiliriz; “...gerçek bir anne olan kadına ilişkin ideal resmimizde, bebeğiyle ne yapacağını salt sezgileriyle bilen, her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen bir anne vardır.” (akt. Welldan, 2001:31) .

Buradan yola çıkarak anneliğin toplumsal yapılarla oluştuğunu ifade edebiliriz. Gittins kadının “doğal kaderi” olarak görülen anneliğin, toplumun evlilik dışı çocuk sahibi olan kadınları doğal bulmadığını, bu nedenle anneliğin sosyal bir kavram olduğunu ifade eder. (Gittins,1985:105) Aynı çalışmasında Gittins “Patriarka, kadınlık kavramının erkeklerden asla beklenmeyen bir biçimde kendini başkalarına hizmet etmeye adanmak idealiyle özdeşleştirilmiştir. Babalık kavramı annelik kavramının tersine sadece meydana getirmek ya da en fazla biyolojik çocuklarına karşı- asla başkalarına değil- belirsiz bir sosyal ve ekonomik sorumluluk anlamını içerir. Ama kadınlardan medeni hali ve yaşı ne olursa olsun çocuk, teyze, abla, yeğen ya da torun olarak akraba ve yakınlarına annelik etmeleri beklenir.” (Gittins,1985:104). Anneliğin toplumsal anlamda öğretilen bir olgu olması, küçük yaşlarda kızların kendilerinden küçüklerin bakımını üstlenmesi, farklı görevleri olan kadınlara “bakım”, “şefkat”, “ev işleri” söz konusu olduğunda halihazırda mesleklerinin yanında ya da onların içersinde bu görev ve sorumluluklar yüklenir. Çocuğu olsun olmasın tüm kadınlardan annelik yapması beklenir.

Annelik tartışmasını ilk kez ortaya atan Simone de Beaviour kadının biyolojik yapısının bütünüyle insan türünün devamına dönük olmasından dolayı “bedensel yazgısını” annelikle tamamladığını ve bunun annenin doğal

görevi olduğunu belirtir. Fakat “annelik içgüdü” diye bir şey olmadığı ile devam eder, bu bağlamda annelik içgüdüünün insan türüne uygulanamayacağını ifade eder (Beaviour, 1993:110-145). Elisabeth Badinter ise “annelik içgüdü” olarak tanımlanan kavramın olmadığını kabul etmekte ve anneliğin öğrenilmiş bir davranış olduğunu ileri sürmektedir. Anneliğe içgüdü olarak bakmak toplumsal süreçlerle beraber bu durumun kadınlara verildiğini kabullenmek demektir. Beaviour’a göre, anneliğin içgüdüsel olmadığı, kadınların gebe olup olmadığını anlamaması, sezmemesi fakat bir doktordan ya da daha sonra ortaya çıkan belirtilerden anlayabileceğini ifade eder. Bunu anneliğin içgüdüsel olmadığını kanıtı kabul eder (Beaviour, 1992:247). Simone de Beaviour feminizme bulunduğu bu katkılarla ciddi bir kırılmaya neden olmuş, kendisinden sonraki düşünceler için öncü olmuştur. Diana Gittins ve Simon de Beaviour anneliğin iç güdüsel olmadığını savunsalar da Gittins, Beaviour ‘dan farklı olarak anneliğin her zaman tanındığını, çocuğun taşınması, doğrulması sürecinin biyolojik olduğunu ve doğumla bu sürecin bittiğini belirtir. (Gittins, 1985:69)

Kadını biyolojik yapısından dolayı sadece üreme ve çocuk bakımı gibi işlere yakıştıran, rasyonel aklı erkeğe , eksik bedeni kadına bağışlayan ataerkil sistem; bu kurgulamayla kadını cinselliğiyle var eder. Üstün erillik, kadınlık ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı etkileşimlerini kadının eksik, edilgen kabulüne dayandırarak egemenlik ilişkilerini kadınların üzerinden kavramsallaştırır. Annelik olgusu ve bu bağlamda toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil otoritenin baskısını sürdürmesine devam eden bir ortam oluşturur. Nitekim kadınların kendi istemleri ile çocuk sahibi olmaması, kadının sadece annelik üzerinden kurgulandığı ve anneliğin merkeze oturduğu ataerkil toplumda kadın üzerindeki baskıyı arttıracaktır (Ramazanoğlu,1998:110). Ataerkil otorite, biyolojik olarak normal seyreden bir durumu, kadını özel alanda tutarak kendi iktidarını yeniden üretir .Böylece iktidar “öteki” si olarak konumlandığı kadını kendi çerçevelendiği alanda “doğallaştırma” stratejisiyle baskılar. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserinde kadının konumunun tarihsel süreç içinde değiştiğini şu şekilde ifade eder; “Analık hukukunun yıkılışı, kadın cinsinin büyük tarihsel yenilgisi oldu. Evde bile, yönetimi elde tutan erkek oldu; kadın aşağılandı, köleleşti ve erkeğin keyif ve çocuk doğurma aleti haline geldi. Kadının özellikle Yunanlıların kahramanlık çağında, sonra da klasik çağda görülen bu aşağılanmış durumu, giderek süslenip püslendi, aldatıcı görünümlere

sokuldu, bazen yumuşak biçimler altında saklandı; ama hiçbir zaman ortadan kaldırılmadı (Engels, 2010:68-69).” Kadınların baskı altına alınmaları değişmemiş yalnızca biçim değiştirmiştir.

Annelik başka bir açıdan kadına ataerkil statü kazandıran bir olgu iken, bu statünün ancak erkek ocuk doğurma durumunda oluştuğunu ve ataerkil sisteme hizmet ettiğini vurgulamakta fayda vardır. Ataerkil geniş ailede Ortadoğu, in, Hindistan, Doğu Asya toplumlarında kadınlar hem erken evlilikle evin reisinin erkek olduğu hane içine girmekle, hem de ocuk cinsiyeti seçimiyle ve yaş hiyerarşisi ile iki kez ikincilleştirilmektedir (Kandiyoti, 2007:86). Erkek ocuk doğurmak, aile içinde kıdem kazanmak kadının statüsünü, güç dengesini değiştirirse de, bu görece güçlü konum var olan düzeninin içselleştirilmesini ve böylece ataerkilliğin yeniden üretilmesini sağlar (Kandiyoti, 2007:87) . Örneğin Eski Hint inanışlarına göre her insanın ölümünden sonraki kaderi bu dünyada varlığını devam ettirmek durumuna bağlıdır. İnsan ancak erkek ocuk dünyaya getirdiği zaman cennete gidebilir ve orada kalabilir (Deutsh, s:36). Bunun yanında hamilelik sürecinin ve anneliğin kutsal kabul edilmesi, kanunlarla ve geleneklerle korunması bir ideal olarak anneliği ortaya çıkarmıştır. Kadınların anne olmak zorunluluğunun yanında ancak erkek ocuk doğuran kadınlar makbul sayılmaktadır.

Tarihsel Dönemlerde Adlandırması Değişen Annelikler ve Değişmeyen Kadınlık

*Gemilerden daha kötüdür kadınlar,
kırılmış direklerini ancak
Çocukların
onarabileceği.*

Margo Magid'den “Doğum Hakkı”

Fatmagül Berktaş “Aristoteles’in binlerce yıl önce sistemleştirdiği üzere, kadının varlık nedeni anneliktir, çünkü doğa kadını tek bir amaçla, doğurmak için yaratmıştır. İşte bu noktada karşımıza, erkek algılamasının ‘iyi’ ve ‘kötü’ kadın karşıtlığı çıkar” (Berktaş, 2010: 159-160). cümleleri ile kadınların doğurganlıkları ile var olabildiklerini ifade eder. Kadınlar ve

annelik ataerkinin devamını sağlayan bir olgu olarak varlığını sürdürür. Özel alanın içinde kadınlar, politik kaygıların, müdahalelerin, etkisiyle o alanda kalmaya devam etmeleri istenen varlıklardır. Tarih boyunca anneliğe yüklenen anlam değişmiş dönemsel adlandırmalar ve tanımlamalarla “annelikler” ortaya çıkmıştır. Antik Yunan’da bir babanın kızını nişanlarken “Kızımın meşru çocuklar doğuracağına söz veririm.” demesi dünyada kadınların öncelikli sorumluluğunun çocuk doğurmak olduğunu ifade eder (Duby, Perrot, 2005: 30). Yine Platon’un görüşlerinde kadın yalnız doğurgan ve süt veren olarak varlığını sürdürebilir (Platon,2008: 170). Aline Rousselle *Eski Roma’da Beden Siyaseti* adlı makalesinde Roma toplumunda üremeden sorumlu olanların kadınlar olduğunu belirtirken, M.S. 117 yıllarında Roma İmparatorluğu’nda bebek ölümlerinin binde 200’e yaklaştığının altını çizmektedir (Rousselle, 2005:303). Bebek ve anne ölümleri Orta Çağ’da kadınların evlenmeme isteklerinin altında yatan sebeplerden biri olarak görülmüştür. Kadınların çocuk doğurma sebebiyle ölüm oranının yüksek olması, doğumda ölmeseler bile çeşitli hastalıkların hedefi haline gelmelerine sebep olmuştur. Orta Çağ Avrupa’sında ebelerin aletlerinin sınırlılığı istenmeyen durumları ortaya çıkarırken, kadınların doğum kontrolü ve düşük yapmayı tercih ettikleri bilinmektedir. Bunun için sperm öldürücü bileşimler, düşük yaptırıcı ilaçlar ve tılsımlar kullanılmıştır (Genç; 2011:262). Sezeryan ise 13. yy da annenin öldüğü durumlarda kullanılan bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadınların hamile olduklarını ancak fetüs hareket ettiğinde anladıkları bilinmektedir (Opitz; 2005:274-277).

Elisabeth Badinter de *Annelik Sevgisi: 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi* adlı eserinde 13. yy’dan 18. yy’a kadar çocuk ölümlerinin fazla olduğunu ifade eder. Buradan çocukların yaşamlarına dikkatin az olduğunu belirtirken, çocuğun “yük” olarak görüldüğü, “günahkar” olarak doğduğu inancının yaygınlığının kadının statüsünü de belirlediğini belirtir (Badinter, 1992:10-60). Bunun yanında Orta Çağ’da anne sevgisi şefkat ve fedakarlıkla tanımlanmaktadır. Bir anne çocuğunun sıkıntılarına babadan daha fazla üzülür, başarılarından daha az sevinç duyardı. Çünkü anne sevgisi daha az rasyonel olduğu için soylu sayılmaz, annelerin daha fazla çocuklarını sevmesi beklenirken bunun yanında bu sevginin ayıp olduğu kabul edilirdi. Daha az seven babanın asil ve erdemli bir sevgisi olduğuna inanılırdı. 13. yy. literatüründe annenin rolü kilisenin belirlediği sınırlarda çocuklarını eğitmekti (Veccihö; 2005:122-123).

15. yy. da ise annelerin doğumda ölme olasılığı devam etmektedir, fakat bu durum için ayinler düzenlendiği, hacca gidilip şifacıardan medet umulduğu bilinmekle beraber varlıklı ailelerde, özellikle erkek çocuk doğuran kadınların kocaları tarafından tepsi ve oyun tahtaları ile “ödüllendirildiği”, ziyaretçilerin kabul edildiği loğusa yataklarının hazırlandığı bilinmektedir (Yalom; 2002:70-72). Badinter adı geçen eserinde 16. yy da annelerin çocuğa gösterdiği şefkatin günah sayıldığını, 18. yy da ise bunun tersi biçimde çocuklarına şefkat gösteren annelerin kabul gördüğünü belirtir (1992: 41-65). Çocuğun varlığı ile şekillenen bu süreç sanayi öncesi toplumlarda daha çok çocuk daha fazla iş gücü anlamına gelmektedir. Bu anlamda kadının fazla sayıda doğum yapması işlevselliği ön plana çıkarmıştır. Aynı tanımlamayı sanayi devrimi sonrası fabrikalar için yapabileceğimiz gibi, günümüzde farklı kültürler içerisinde bu tutum devam etmektedir. Fakat genel anlamda sürece baktığımızda kadınların çocuklarını konumlandıkları merkeze göre annelik konumu belirlenmektedir. Bunu çarpıcı bir biçimde Badinter; “ İdeolojik fener sadece erkek-babayı aydınlattığı, ona bütün gücü verdiği zaman, anne gölgeye düşer ve statüsü ocuğunkiyle aynı olur.” şeklinde ifade eder. (1992:13)

Badinter annelik olgusunun tarihsel sürecinde en önemli kırılmanın 18. yy’da olduğunu belirtir. Bu ciddi kırılma “yeni anne” imajını oluştururken, dönem söylemlerinin etkisi olsa da Badinter bu durumu kadınların önlerine çıkan ekonomik olanaklara ve bu olanakların doğurduğu toplum içinde daha avantajlı konum umudu olduğunu iddia eder (Badinter, 1992: 161). Annelerin daha önceki dönemlerde bebeklerini emzirmek istememeleri ve bu durumun özellikle 17. yy’da burjuva kadınlarında yaygınlaşması annelik içgüdüsünün sorgulanması anlamına gelmektedir. Eski Mısır’da biberonların kullanıldığı bilinmekte olup, emzirmeme isteğinin yeni olmadığı söylenebilir. Orta ağ’da besleme ve emzirme annenin görevi iken, emzirmeyi tercih etmeyen kadınların, doğa dışı, bencil, duyarsız hatta zalim olduğu kabul edilmektedir. Emziremeyen kadınlar ise bir süt anne tutma sorumluluğunu babaya devretmektedirler (Vecciho, 2005: 132). Tarihçiler çocuklarını süt anneye veren ya da para karşılığı sütünü kendi çocuğundan ziyade başkasının çocuğuna veren kadınların davranışını çocuklarını sevmemeleri olarak değerlendirmişlerdir (Gittins, 1985:70). Fakat 18. yy’a gelindiğinde kadınların kendi bebeklerini emzirmeye başladıkları bilinmektedir Bebeğin dünyaya gelmesiyle, bebek odalarına

servet harcanmaya başlanmış, 1900'lerden itibaren birkaç odalı, pencereli ve döşenmiş evler olduğu araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır ki, bu evlerde sağlık kontrollerinden geçirilen, evcilleştirilmiş vücutlar olarak süt anneler ve dönem İngiltere'sinde dadılar da yerini almıştır (Knibiehler, 2005: 327-329). Buna ek olarak annenin kendi rahatının yerine bebeğinin rahatı ve şefkat yerini almıştır. 19. yy'da kundaktan çıkan bebek annesiyle oynamaya, annesine dokunmaya başlamış ve artık bebeğinin bedenini özgürleşmesi, temiz çamaşırlar "yeni anne"nin "yeni sevgisi"ni göstermektedir (Badinter, 1992:162-165). Artık bu tanımlama ile annelik çocuk bakımına bağlı olarak iyi, kötü, bencil, eğitmen, çalışan ve ideal anne gibi sıfatları çoğaltılan kimlikler olarak tarihte yerini alır.

19. yy. da eve giren yatılı süt annelerin ardından Eski Mısır'da da kullanıldığı bilinen biberonların hızla yaygınlaştığı bilinmektedir. Biberonların yaygınlaşması ise anneler ve bebekler arasındaki ilişkiyi ve süt annelerin konumunu değiştirmekle kalmayıp tıbbi gelişmelerle bağlantılı olarak doktorlar enfeksiyonlara karşı bu değişimi teşvik etmişlerdir (Knibiehler, 2005:329). 1930'lu yıllara gelindiğinde ise bebek mamalarının piyasaya çıkmasıyla, Amerikalı kadınlar çocuklarını emzirmeyi bırakmışlardır. 1940 ile 1970 tarihleri arasında kadınların %25'nin çocuklarını emzirdikleri istatistiklere yansımıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeni bebek besleme yöntemleri yaygınlaşmış, bu durum çocuk doğurma, çocuğu büyütme arasındaki ilişkilerde değişikliğe neden olmuştur (Lefaucheur, 2005:408-409). Böylece gelişen emzikler, biberonlar, mamalarla beraber çocuk bakımının yalnız kadınların yapabileceği bir "iş" olduğu düşüncesi sarsılmış, babaların ve diğer aile fertlerinin ya da bir bakıcının çocuğın ihtiyaçlarını giderebilmesine olanak sağlanmıştır.

Günümüze gelindiğinde ise 1970'lerin feminist hareketinde yaşanan büyük değişimle annelik ve aile sorgulanmaya başlanmış ve annelik doğal bir olgudan ziyade öğrenilmiş bir rol olarak kabul edilmiştir. İkinci dalga feminizm ile heteroseksizm tartışılmaya başlanmış, bu tartışmalar anneliği biyoteknolojik bağlamda başka bir boyutta tartışmaya açmıştır. Bu feminist akım heteroseksüel seks kurumunun ortadan kaldırılmasını, üreme için rahim dışı yollar geliştirilmesini savunuyorlardı (Donovan, 2010:272). Bu akım feministleri ezilmenin biçiminin ailede başladığını, aile, üreme ve cinselliğın kadınlar üzerinde bu baskıyı arttırdığını ve ailenin ideolojik anlamda bu baskıya kaynak oluşturduğunu savunmaktadırlar. Tabi bu

durum anneliğin biçiminin tartişılmasına neden olmaktadır. 70'lerdeki bu akımla kadınlar doğum kontrol yöntemlerini kullanarak anne olmaya kendi seğıimleri doğrultusunda karar vermişlerdir. Fakat 80'ler annelik içgüdüünün yeniden moda olduğu, anneliğin yüceleştirildiği ve bilimin annenin hormonal yapısıyla bağlantılı olduğu bir dönem olarak yaşanmıştır (Badinter, 2011: 45-54)

Radikal feminist akımın savunduğu üreme teknolojileri ataerkil sisteme karşı çıkmak anlamında talep edilirken, diğer yandan tüm yaşamımızı etkileyen postmodern süreç "her kadının doğurabilir" olması için yeni üreme teknolojileri ile iktidarı yeniden oluşturmaktadır. Yeni üreme teknolojileri çocuk sahibi olamayanları çocuk sahibi yaparken, hastalıklı genleri yok edip sağlıklı nesiller vadetmektedir. Aynı biçimde doğal bir süreç olan anne olma isteğini, teknolojik kontrol altında yerine getirmeye çalışan tıp bilimi "bir kadın anne olmak istiyorsa akan sular durur" anlayışı ile ataerkil sistemi yeniden üretmektedir (şişman, 2011: 80-85). Bu bağlamda üreme üretime dönuşmüştür. Aynı makalesinde şişman "Doğal bir sürecin insan kontrolünde teknolojik bir sürece dönuşmesi, pek çok toplumsal, kültürel, hukuki ve ahlaki sorunlara yol açacaktır. Bunları tartişmamız gerekiyor. Ama bunları tartişacağımız zemini berhava eden aşırı bir annelik vurgusu ile karşı karşıyayız." (şişman, 2011:81) ifadeleri ile anneliğe yüklenen anlamın kadınların anne olma isteklerinin çok ötesinde kadının ve çocuğun araçsallaştırılması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Tüm bunların ışığında kadını biyolojiye hapsetmeye çalışan egemen görüşün bir yandan kadın bedenini aşağılamaya çalıştığı diğer yandan annelik ile kutsallaştırdığı bir dilemma ortaya çıkar. Bu dilemma eril tahakkümün ailede başlayan ve erkeğin önce ailesindekiler üzerinden iktidarını gösterir. Erkeklik iktidar kurumu ve pratiği olarak, annelik kurumunu yüceltirken kadını toplumsal baskı altında tutar. Sonuç olarak, kadının annelik ve eşlik rolleri teknolojik, ekonomik, endüstriyel değişim ve düzeylere bağlı olarak farklı kavramlara bürünmüştür. Yüzyıllar boyunca değişen annelik kavramı dönem içindeki konumuna göre bir yandan kutsanırken diğer yandan daima kadına biçilen rolleri yeniden üretmiştir. Bu süreçte değişmeyen şey ise babalık rolleri ve ataerkil sistemin denetlemesidir.

Postmodern Aşırı Anneler³ ve Popüler Kültür Bağlamında Annelik

İnsan neslinin devamının sağlanmasında kişiliğin oluşması ve gelişmesinde, toplumun beklentilerine uygun bireylerin yetişmesinde birinci derecede rolü olan aile, toplumun değer yargılarından oldukça etkilenir. Kültür insanın yaşam boyunca elde ettiği bilgi, beceri, sanat, ahlak, gelenek gibi alanlarını diğer bir ifadeyle toplumun üyesi olarak sergilediği davranışları içerir. Bu açıdan insanın kendi yaşamını üretmesidir. İnsanın toplumsal yaşamının her alanındaki kendisi ve kendisine ait olanın ifadesidir.

Kültür ürünlerinin toplumun büyük bir kısmı tarafından ortak kullanımı olarak tanımlanan popüler kültür, Jean Baudrillard'a göre taklit ve tekrara dayalı sürekli değişim halinde bulunan yapay, medyatik olması sebebiyle yüksek kültürden ayrı değerlendirilir. Popüler kültüre dair yapılan ortak tanımlama da halk arasında yaygın, halkın hoşuna giden şeklindedir. Mutlu'ya göre "Popüler kültür kökleri yerel geleneklerde bulunan halk inançlarını, pratiklerini ve nesnelere, keza siyasi ve ticari merkezlerde üretilen kitlesel inançları, pratikleri ve nesnelere içerir." (Mutlu, 2001:25). Popüler kültür konusunda iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki popüler kültüre olumsuz yaklaşırken, popüler kültürün sevimsiz olduğu, kitleleri uyuşturarak, kitle ikna için başvurulan yollardan biri olduğu, yüksek kültür üzerinde olumsuz etkileri bulunduğu, sahte mutluluklar yaratıp, bireylere duygusal zarar verdiği iddia edilmektedir (Gans, 2007:43). Bir diğer yaklaşım ise olumlamakta ve mevcut düzene karşı çıkan, orta sınıf kültürü olduğunu savunmaktadır. John Fiske ise popüler kültürü "Popüler kültür, halk kültürünün aksine, kısa sürede siliniveren oldukça kısa ömürlü bir kültürdür. Onun süreklilik gösteren tutkulu yenilik anlayışı, halk oluşumlarının sürekli değiştiğinin, sonuçta da içinden popüler kültürlerin üretilebileceği ve yeniden üretilebileceği durmadan değişen bir kaynak bankasına gereksinim duyulduğunun kanıtıdır." şeklinde tanımlamaktadır (Fiske, 1999 :208). Aynı çalışmada Fiske; popüler kültürün gündelik yaşam ile kültür endüstri ürünlerinin arasındaki ortak kesimde halk tarafından oluşturulduğunu belirtir (Fiske, 1999:38).

Bu çalışmada popüler kültür kavramı, kullanım ve tüketim kültürü tanımlamasına uygun olacak biçime kullanılmıştır. Bu bağlamda kullanım ve tüketim kültürü olarak popülerlerin oluşumunda diğer popülerler etkindir. Popüler spor,

³ Bu başlık Nazife Şişman'ın *Yeni İnsan* adlı kitabında "Postmodern Dönemin Aşırı Anneleri" adlı makalesinden alıntılanmıştır (2011: 79).

sporcu ve sanatçılar, popüler ideoloji ve fikirler, popüler anneler ve kayınvaldeler, popüler televizyon programları, medyatik kahramanlar... (Erdoğan; 1999:22) şeklinde uzatılabilecek bir liste ile paketlenmiş popülerleri tüketiciler kullanır (Erdoğan; 1999:22). Böylece popüler kültür yaratıcılığı metaların üretiminde değil, endüstriyel ürünlerin yaratılmasında ve kullanılmasında yatmaktadır (Fiske; 1999:40). Buradan hareketle var olan metanın popüler paketler halinde sunulması ve tüketime hazır hale getirilmesidir yeni olan. Popülerin sunulduğu kitlenin heterojen olması ve geniş yığınlara hitap etmesi ise bu çalışmada eleştirilen popüler kültürün tüketim kültürü olduğunu ve kendi tüketim metasını yeniden oluşturduğunu net bir biçimde ortaya koymuştur.

Popüler kültürün ataerkil toplumda bir rolü olduğunu söyleyen feministler, bu rolün kuramsal çözümlemesinin süregiden tartışmalarda önemli bir konumda olduğuna işaret ederler (Binark ve İrvan, 1995:37). Popüler kültür içinde kadınların simgesel üretim ve ifade biçimleri feminist kuram için önemli bir mücadele alanı olmuştur. Çünkü popüler kültür sosyal, siyasal ve iktisadi hayatın her alanında kendini hissettirir, müzikten spora, teknoloji-den bilişime sayısını çoğaltabileceğimiz tüm alanlarda varlığını sürdürür. Ataerkil sistem de tüm bu alanlarda kendini hissettirir, varlığını sürdürür.

Popüler kültürü üreten ve bu üretimin merkezinde yer alan medya hem görsel, hem yazılı medya olarak anneliği televizyon programlarında, yazılı basında, sosyal medyada, yani medyanın tüm araçlarında günümüz postmodern kodlarına uygun bir biçimde kullanmakta, “aşırı annelik” vurgusuyla tüm kadınları pedagojik eğitimden geçmiş, çocukları hayatının merkezinde ve daha da önemlisi hayatlarının tek unsuru olarak tek tipleştiren bir konumda bulunmaktadır. Radyolarda ilk kez 1939 yılında başlayan kadınlara yönelik programlar, kadınlara “anne” kimliğini yakıştırmakla, bu programlar zamanla “ev” adını alarak 1970’lere kadar “Ev İçin” adıyla, çocuk bakımı ve eğitimi, sağlık, aile içi ilişkiler gibi konularda yayınlarını sürdürmüştür (Saktanber, 1993:216). 05.08.1974 tarihinde Türkiye radyolarında ilk kez yayınlanan “Kadın Dünyası” adlı canlı-kuşak yayın ülkemizde yayınlanan ilk kadın programı olarak popüler kültürde yerini alır.⁴ 1980’lerde bu programlar yetişkinlere genel olarak hitap eden programlara dönüşmüştür. Televizyonda ise ilk kez 1984 yılında “Hanımlar Sizin İçin” adlı program “sabah kuşağı” olarak yayınlanmaya başlamıştır.⁵

⁴ <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1974>

⁵ <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1984>

Kitle iletişim araçları, toplumsal iletişimin merkezinde yer almasıyla, sözü, bilgiyi, haberi, eğlenceyi kitlesel dolaşıma sokması bakımından önemlidir. Kitle iletişim araçları dünyayı yansıtan araçlar değil, dünyayı yeniden üreten ve çoğaltan araçlardır. Bu süreçte toplumsal yapılanmanın sınırları içerisinde iletişim araçlarında çalışan profesyonel kişilerin rolü göz ardı edilemez. Ana akım medya çalışanları olayları negatif veya pozitif aktarma biçimleri ile algı çerçevemizi oluştururlar. Ancak bu durum tek tek medya çalışanlarından ziyade medyada çalışmanın ideolojik bir yansımasıdır. İletişim araçlarının ürünleri olan haber, bilgi, eğlence gazetecilik ya da yayıncılık etiği olarak adlandırılan bir dizi kurallar içinde gerçekleştirilir. Bu durum içinde gerçek bilginin nasıl verileceği, hangi yönlerinin öne çıkarılıp, ilginin nasıl arttırılacağı gibi kurallar toplumsal yapı ile yakından ilgilidir (Timisi, 1997:62-67). Bu yaklaşımlar kitle iletişim araçlarının farklı kadınlık ve erkeklik tanımlarının ve deneyimlerinin inşasında ve yeniden üretilmesinde ideolojik yaklaşımı korumaya devam eder. Medyanın kadınlık ve annelik rollerini, ataerkil sistemi yeniden üretecek bir dil kullanması, medyayı kontrol eden gücün “erkek” kurumu olması ve eril zihniyete sahip olması kaynaklıdır. Sadece Türkiye’de değil dünyanın birçok yerinde, kadınların medyadaki temsili olumsuzdur ve bu ötelenmeyi pekiştirmektedir (Gencel-Bek, 2000). Hakim yapının medya çalışanlarının çoğunun erkek olması ile ilgili olduğunu, bu nedenle medyada cinsiyetçi temsilin arttığı söylenebilir (Gencel-Bek, 2001:132-213). Bunun yanında Nilüfer Timisi’nin ifadesiyle sorun; “Nitekim kadınların içinde yer aldığı yayın organlarının ve hatta bizzat kadınlar tarafından yapılan haber ve enformasyon aktarımının cinsiyet kalıp yargılarını ürettiği bilinmektedir. Sorun toplumsal cinsiyet ideolojisini erkekler lehine üreten ataerkil ideolojiyi deşifre edebilme bilincinin kadınlar ve erkekler tarafından kazanılmasıdır” (Timisi, 1998: 423).

“Haber, dünyada meydana gelmiş olayların, halkın tüketimi için üretilmiş bir açıklamasıdır.” (Golding, Murdock, 2008:39) şeklinde tanımlandığında tüketim için üretilen “değer”in oluşumu da üretenin ideolojik seçimi doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bununla beraber insanların kendi yaşadıkları grup ve bireysel gerekliliklere göre medya içeriği seçtikleri, medyanın öngördüğü allayıp, pulladığı yaşamlara ayak uydurmadıkları ortaya çıkmıştır (Golding, Murdock, 2008:55). Haberin değeri bu bağlamda vurgulanacak, ön plana çıkarılacak ya da görmezden gelinecek, üzeri örtülecek niteliğe göre, habercinin bakış açısına göre şekillenmektedir. Gazetecinin inşasına göre

okuyucuya ulaşan haberin değeri her ne kadar gazeteciyi ve kurumunun görüşlerini yansıta da hakim ideolojiden uzaklaşması güç bir durumdur. Haber dili bağlamında incelediğimiz medyanın görsel sunumu bakımından başlık ve mecazla seçilen kelimelerden farklı olmadığını görmekteyiz. Haberin doğru verilmesi ilkesinin yanında bu haberde anlatılan olumsuzlukların verilmiş biçimi bilinç altı yolları ile insanların zihninde yer etmektedir. Bu nedenle eleştirel haberlerin aslında eleştirdikleri bu dili veya olguyu yeniden piyasaya sürerek reklamlarını yapmış olduklarını gözden kaçırmamak gerekir. Ayrıca haberin dili olarak magazinsel düzlemde üretilen “kutsal annelik” mitine rağmen, ülkemizde “üçüncü sayfa haberi” olarak medyada yerini alan kadın cinayetlerinde, öldürülen kadınların kanatıcı, pornografik bir dil ile sunulmaları bu kadınların insan olarak değersizleştirilmesi ve de kendi ürettiği “kutsal annelik” diline aykırı bir biçimde haber yapması medyanın çifte standartlı durumunu net bir biçimde özetlemektedir. Ayşe Saktanber *Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın, veya İyi Eş, Fedakar Anne* adlı makalesinde medyada kurulan kadın kimliklerinin ataerkil söylemlerce tanımlanan cinsellikle örtüştüğünü, bu nedenle kadınların medyanın çeşitli alanlarında kendi seyredilişlerini seyredirken, diğer yandan onlardan talep edilen “ideal kadın” ın nasıl olması gerektiğini öğrendiklerini ifade eder (1993:213). Bu bağlamda aynı makalesinde Saktanber kadınların ancak annelik konumlarına bağlı olarak ya kendisini çocukları için feda eden annelerin ya da cinnet geçirerek çocuklarına zarar veren annelerin haber konusu olduğunu belirtmektedir.(Saktanber, 1993:227). Günümüz haberlerinde cinnet geçiren annelerin yerini ise “kurban” “şiddet gören” kadınların alması haber dilinin değişiminde karşıtıklardan beslenen ideolojik üretkenliği ortaya çıkarmaktadır. John Fiske’nin “Demek ki, kültürel metaların popüler olabilmeleri için birbirleriyle oldukça çelişkili ihtiyaçları karşılamaları gerekmektedir.” cümlesi annelik ve kadın cinayetleri noktasında medyanın tavrına ışık tutmakta ve popüler kültürün yalnızca toplumsal farklılıkları sürdürmesiyle kalmadığını, aynı zamanda karşıtıklardan beslendiğini ifade eder (Fiske, 1999:97).

Medyada Anneliğin Sunumu ve Örnekleri

Günümüz toplumu artık bir gösteri toplumu olarak var olmaktadır. Bu varoluş biçimi gelişen ve değişen dünyanın artık show dünyaları olarak anılması ve kabul görmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Tabi bu durumun

sonucu olarak medya bu görselliğın en belirgin belki hatta tek önemli dinamıdır. Medya yazılı ve görsel basın, yani gazeteler, dergiler, kitaplar, radyo ve televizyonlardan oluşur. Medyanın diğeri önemli bir tarafı ise internet ve onun sağladığı sosyal medya araçlarıdır. Bu araçların hepsinde annelik günümüz annelik anlayışına uygun bir biçimde “mit” olarak sunulmaktadır. Merih Taşkaya “Postmodern tüketimcilikte arzu duyulan, yani tüketilen şey gerçek çikolata, gerçek otomobil, ev veya buzdolabı değildir: Tüketim sembolik hazlar peşindedir. Bu “gerçek” nesnelere, arzuların yerine konan şeylerdir.” (2009:130) cümleleri ile tüketilenin biyolojik arzuların değil kültürle anlamı değişmiş olan arzuların, sembollerin olduğunu belirtmektedir. Annelik de tam bu noktada gerçek olmaktan çıkıp, sembolik arzu nesnesine ve dolayısıyla tanımına uygun olarak popüler olarak paketlenmiş tüketim aracına dönüşmektedir.

Ülkemizde ana akım medya unsuru olarak yayınlanan gazeteleri incelediğimiz bu çalışmamızda, bu gazetelerde yer alan annelik haberlerinin genel olarak magazin sayfalarında ve ülkemizde tanınan sanatçı, manken gibi kişiler üzerinden yapılması anneliğın popüler kültür olarak sunulmasında etkili olmuştur. Araştırma sırasında hayatın içinden annelerin gazetelerde “anne” olarak neredeyse yer almaması tüketim dünyasının “ürünün sahip olduğu imaj, kişinin son kertede sahip olmadığı imaja denk düşer. Bu noktada Althusser’in dediği gibi, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla girdikleri hayali ilişkiler gerçekleşmiş ve böylece birey “tüketici” olarak üretim ilişkileri içinde üstüne düşen rolleri yerine getirmeye kurulmuş bir özne olur.” (Taşkaya, 2009:130) ifadesinde belirtildiği gibi imajlar dünyası üzerinden oluşturulan “fedakar, aşırı, pedagoji uzmanı, iyi anne,...” ler sembolik özneleri oluşturmaktadır. Bu sembolik öznelerin kurgulandıkları medyatik dil yalnız gazete haberlerinde değil, sayısız annelik dergisinin ve yine binlerce ziyaretçinin uğradığı çok sayıda internet sitesinin varlığı ile çoğaltılmaktadır. Bu internet sitelerinde oluşturulan ağların annelik önüne gelen sıfatlarla çoğaldığını, beslenmeden, diyet programlarına, kişisel gelişim kitaplarından, annelik rollerini sürekli üreten kitap ve dergilere, yaşam biçimlerinden, ideolojilere, dini yaklaşımlara kadar çeşitlilik oluşturduğunu belirtmekte fayda vardır. Aynı şeyi dergiler bazında tekrar görmekteyiz. Hatta üreme teknolojilerinden, moda kadar tüm popüler kültür unsurlarının yer aldığını belirtmeliyiz. Çünkü popüler kültür toplumsal her faaliyete yansımıştır.

Fakat biz Bugün, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Star, Yeni Şafak, Zaman gazetelerini örneklem olarak kullandık. Aynı haberin aynı gün içinde hemen hemen tüm gazetelerde yer alması postmodern medya anlayışının bir parçasıdır. **Radikal** gazetesinin 20.02.2012 tarihli haberinde *Anneliğin Zaman Tüneli* başlığı atılmış ve haber şu şekilde özetlenmiştir ; “ ‘Annelik halleri’ insanlık tarihi boyunca şekilden şekle girdi. ‘Fazla’ çocuğun terk edildiği antik çağlardan, gaz çıkarma becerisinin ve emzirmenin sanat olarak görüldüğü vakitlere, değişen annelik mitleri...Taş Devri Annesi: En Doğal Anne, Neolitik Anne: En Şanslı Anne ?, Klasik Dönem Annesi: Narsist Anne, Oratçağ Annesi: Kutsal Çocuğun Doğuşu, Modern Anne: Şu Annelik İçgüdüğü Dedikleri, 20. Yüzyıl Annesi: Bilimsel Anne,Günümüz Annesi: Empatik Anne..” başlıkları altında kısaca özetlenen bu haberde cinsiyetçi bir dil kullanılmamasına rağmen, “**İyi Annelik**” vurgusuyla bu dile zarar vermişlerdir.⁶

Hürriyet gazetesi 23.12.2012 tarihinde *İki Ay Böyle Yattı* başlıklı haberinde **İngiltere’de iki kez düşük yapan bir kadının bu korkuyla** doktorunun tavsiyesiyle baş aşağı eğimli bir yatakta yattığını ve yalnız tuvalet için kalktığı haberini yaptı.⁷ Fakat bu içerikli haber bizim medyamız yeni değildi. 20.09.2006 tarihli **Sabah** gazetesi aynı içerikli haberi *Düşürme Korkusu İkisini Eve Hapsetti* başlığıyla haber yaparken, içerikte Seren Serengil’in bebeğini kaybetmesi sonucu diğer iki hamile Gülben Ergen ve Aşkın Nur Yengi’nin **düşük korkusu ile evlerine kapandığını** bildirmiş.Beslenme biçimlerinden hareketlerine kadar tüm ayrıntıların bulunduğu haberde, çarpıcı bir durum şu şekilde haberde yerini almaktadır; “Uzun yıllardır Serengil ile **dargın** olan Gülben Ergen de Serengil’in **bebeğini kaybettiğini öğrenir öğrenmez telefona sarılmış**, Serengil’in **acısını paylaşmıştı**. Ergen, ilk bebeğini üç aylıkken düşürdüğü için bu konuda son derece hassas. Şimdi dört aylık hamile olan Ergen, bir erkek bebek bekliyor; hamileliğini yoga yaparak geçiriyor: “Zorunlu olmadıkça evden çıkmıyorum. **Su içerken bile doktoruma telefon ediyorum**. Telefonlarımdan bıktı!”⁸ Bu haberler bize dünyanın her yerinde kadınların aynı biçimde anneliği tanımladıklarını ve hem bu durumu ön plana çıkarmaktadırlar, hem de popüler kültürün bir

⁶ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetayV3&ArticleID=1079262&CategoryID=41#>

⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/yasasinhayat/19516861.asp>

⁸ <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/09/20/gny/gny113-20060920-200.htm>

parçası olmaktan kurtulamamaktadırlar.

Bu bağlamda günlük gazetelerin hemen hepsinde aynı zaman aralığında yerini alan haber ise, oldukça çarpıcı başlığıyla “annelik miti”nin en iyi örneğini oluşturmaktadır. 08.04.2012 tarihli **Bugün** gazetesinin haberi aşağıdaki gibidir ;

“Çağla Şikel’in annelik fedakarlığı

Manken Çağla Şikel, hakkında çıkan ‘Kilo vermek için emziriyor’ haberlerine ateş püskürdü. Şikel, “Yeter artık. Uzay için **tok karnına ağlayarak tavuk bile yedim**” dedi.

Geçtiğimiz mart ayında ikinci çocuğunu dünyaya getiren manken Çağla Şikel, hamilelik döneminde aldığı fazla kiloları kısa sürede verince yeni bir polemige yol açtı. Şikel, ilk hamileliği sırasında sadece 6,5 kilo alarak, eleştirilerin kurbanı olmuştu. Şikel, bu sefer de ikinci çocuğu Uzay’a hamileyken toplam 12 kilo almasına rağmen, ‘Kilo vermek için emziriyor’ sözlerine maruz kalınca isyan bayraklarını çıkardı.

Şikel, “En önemlisi Uzay’ın sağlığı. **Bebeğimin sağlığı için aç değilken bile masada ağlayarak tavuk yediğimi hatırlıyorum.** Bu konuda gerçekten çok doluyum” ifadesini kullandı.

BİR KERE TARTILMADIM

Kendisi hakkında çıkan haberlere ateş püsküren manken, kızgınlığını şu sözlerle dile getirdi: “**Bir annenin en son düşüneceği şey doğumdan sonra kilo vermek olabilir. İnanın bir kere bile tartıya çıkmadım. Uzay’ın sağlığı için 30 kilo da alırım. Ne iş ne mankenlik umurumda.** Kilo almış olsaydım mutlu olurlardı ve bu haberler de çıkmazdı.” Gençken zayıf olduğu için çok çektiğini belirten Şikel, “Somalili’lere benziyordum” diye konuştu.”⁹

Bu haberden ve birçok medya unsurunun bu haberi yayınlamasından anlaşılacağı üzere annelik hem mit olarak konumlandırılmakta, diğer yandan bu mit popüler kültürün parçası olarak kullanılmaktadır. Bu haberlerde yer alan cümlelerin çarpıcılığı, kullanılan başlık, haber içinde özne olan kadının hem anneliğinin, hem de bedeninin nesneleştirilmesi erkek egemen sistemi her daim yeniden üretir.

Çalışan anneler fedakarlığı bağlamında 01.05.2012 tarihli **Zaman** gazetesinde yapılan bir diğer haberde ise “ünlü anneler”in bebekleri için işlerine

⁹ <http://magazin.bugun.com.tr/cagla-sikel-in-annelik-fedakarligi-192678-haberi.aspx>

ara verdikleri içerikli haber *Bebeğimi Vermem Ellere!* başlığı altında haber yapılmış ve şu şekilde özetlenmiştir; “**Çalışan kadınlar için bebek sahibi olduktan sonraki süreç en az doğum kadar sancılı.** Bu yüzdendir ki Esra Ceyhan, İpek Acar ve Açılya Akkoyun, **işlerine ara vererek bebeğini kendi elleriyle büyütenlerden. En iyi bebek bakımının anne-baba** tarafından yapılabileceğini düşünen ünlü isimler, bebeklerini nasıl büyüttüklerini anlattı.”¹⁰ Bu haberde dikkat çekici durum kadınların işlerine ara vermesi ile bu süreci devam ettirmeleri ve çocuklarını babalarla beraber büyüttüklerini ifade etmelerine rağmen babaların bu sürede işlerine ara vermeden, yalnız işten arta kalan vakitte bu sürece katılmalarıdır. Fakat bu haberde yer alan anneler bu durumu gözden kaçırmışlardır.

Bir başka haber hem internet sitelerinde, hem sosyal medyada, hem de diğer gazetelerle beraber **Habertürk** gazetesinde 16.04.2012 tarihinde bebek bakımının annenin görevi olduğunu Tuba Ünsal adlı manken ve oyuncunun kızının **babası tarafından uyutulamamasını** şu biçimde aktarmıştır; “... Ünsal sonrasında duygularını paylaştı... “**Anne olmak böyle bir şey**” diyen Ünsal, “Gece çıkarsın, **sonra depar atar, babanın evine gider, uyutur, tıpış tıpış eve dönersin**”.¹¹

Genel olarak magazin sayfasında kendisine yer bulan annelik haberleri yeni üreme teknolojileri ile sağlık sayfalarında da yerini bulmaktadır. Çocuk doğurmanın tüm kadınlar için gerekli ve de zorunluymuş gibi aktarılması endüstriyel tıbbın gelişen teknoloji haberleri ile sıkça gazetelere taşınmaktadır. Üreme teknolojilerinin bu denli gelişmesi ile iktidarın yeniden kurulması anlamını taşır. Kadının nesne olmasına karşı çıkarken “bedene mahkum edilen” kadınlar ordusu ile endüstriyel amaçlarla yeniden nesneleştirilmektedir. 08.04.2012 tarihli **Milliyet** gazetesinde kadınların her yaşta anne olabileceği, Türk profesör Kutluk Oktay’ın yumurtalık nakli çalışmaları ile gerçekleştirilebileceği haberi yerini aldı. Burada gazeteninin kullandığı başlık amacına hizmet etme noktasında eksik kalmamıştır, şu şekildedir; *Kadınlar her yaşta anne olabilecek!*..Haberin ara başlığı ise, **Sınırsız Yaş Ütopya Değil** şeklinde atılırken bu başlık ile kadınların her yaşta anne olabilmesi, sınırsız beden vurgusunu ön plana çıkarmaktadır.¹²

¹⁰ www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1281271

¹¹ <http://magazin.haberturk.com/herkes-bunu-konusuyor/haber/734562-annelik-boyle-bir-sey>

¹² <http://gundem.milliyet.com.tr/kadinlar-her-yasta-anne-olabilecek/gundem/gundemdetay/08.04.2012/1525528/default.htm>

Türk yazılı basınında yer alan bir başka haber ise **Yeni Şafak** gazetesinin “Sanki **anneliğin ortak bir dili ve el kitabı var. Dünyanın neresine giderseniz gidin anneler o kitabı okuyarak aynı şeyleri uyguluyor.**” şeklinde haber yapılan kadınların birinin sözleri ile özetlenebilecek haber, dünyanın her yerinde annelerin evlatları için yapabilecekleri fedakarlığı içermektedir. 13.05.2012 tarihli bu haberin başlığı *Kadının Ortak Dili: Annelik* şeklindedir. İçeriği ise şu şekilde özetlenebilir; “Farklı dillerde ortak fedakarlık gösteren ve yolları Türkiye’de kesişen Afgan, Güney Afrika ve Çeçen anneler, evlat sevgisinin hiç bir soruna boyun eğmeyeceğinin en güzel kanıtı. Üç anne **dünyanın her yerinde annelerin evlatları için hiç bir fedakarlıktan kaçınmayacağı** konusunda hemfikir...”¹³

Hem fedakarlık, hem toplumsal baskı, hem anne olmak için her şeyin göze alınması, hem de annelik mitini içeren diğer bir haber ise **Milliyet** ve **Sabah** gazetelerinde yerini almıştır. Haberde 18 kez düşük yapan Meryem Şimşek adlı kadının 19. hamileliğinde bebeğini dünyaya getirdiği anlatılmaktadır. Habere göre 17 yıllık evliliği süresince 18 kez düşük yapan kadının var olan bir çok hastalığının tedavisi, fazla kilolarından kurtulma çabası sonucu uzun mücadele ile 19. hamileliğinde bir bebek sahibi olduğu anlatılmıştır. Haberde kullanılan şu cümleler ifade etmeye çalıştığımız haber dilini gözler önüne sermektedir: “**Anne olma umudunu hiç kaybetmeyen Şimşek, düşük tedavisinde aldığı ilaçlar nedeniyle bir ara 160 kilo ağırlığa kadar çıktı.**” “**Hayatının en mutlu günlerini yaşadığını belirten Şimşek,..**” “**Bir ara anne olmak için umudunu kaybettiğini anlatan Şimşek,..**” “**Baba Şenol Şimşek ise eşinin düşük yaptığı süreçte sürekli çevreden “Bebeğiniz ne zaman doğacak, artık bebek sahibi olun” şeklinde baskılar ve telkinler geldiğini söyleyen...**” bunların yanında doğumu ve tedaviyi gerçekleştiren doktorun sözleri ise haberi üreme teknolojileri bağlamında dikkatimize sunmaktadır; “**Bu tip vakaların çok sık rastlanmadığını anlatan Ünlü, “Meslek hayatımda böyle bir vakayla ilk defa karşılaştım. Doğumun gerçekleşmesi için her şeyden önce pes etmeyen karakterde bir anne adayı olması gerekiyordu.**”¹⁴

Tabi bu haberler gazetelerin dünya gündemi, sağlık, magazin haberleri sayfalarında bolca yerini bulurken gerçek hayatta anne olmak isteyen kadın-

¹³ <http://yenisafak.com.tr/Gundem/Default.aspx?i=382942&t=13.05.2012>

¹⁴ <http://gundem.milliyet.com.tr/18-kere-hamile-kaldi-bir-kere-anne-oldu/gundem/gundemdetay/20.07.2011/1416651/default.htm>

ların yaşayabileceği zorluklardan, doğum sürecinin kadınlar için düşündürücü hatta korkutucu etkisinden söz etmemekte, çocuk doğurmakla beraber tüm bunların hatta halihazırda varolan sorunlarının yok olabileceği gibi izlenimler taşımaktadır. Fakat kadınların doğumdan, annelikten çekinmeleri, korkmalarının gerçek dünyada yeri vardır. Bu durumun çarpıcı örneğini 06.09.2008 tarihli gazetelerde yerini alan şu haber bize göstermektedir. Faslı kadın Zehra Ebu Talip **ilk hamileliğinde doğumdan korktuğu için hastaneden kaçar** ve Fas geleneklerine göre, bebek anne karnında sırf annenin onurunu korumak için uyuyabilir mistisizme inanır. **Bebeğinin uykuya daldığına inanır ve hamileliği aklından silip çıkarır. 3 çocuk evlat edinir**, kendisine torunlar bahşedilir. Haber şu şekilde devam etmektedir; “Aradan çok uzun zaman geçer. **Zehra 75 yaşına gelmiş ve acıları yeniden başlamıştır**. Evlatlıklarından biri bu durumdan endişelenir ve annesini hemen bir uzmana, Rabat’a götürür. Doktor karın şişkinliğinin yumurtalıktan kaynaklanan bir tümörden dolayı olduğunu düşünerek, Zehra’ya ultrason çekimini uygun görür. Ultrason sonucunda kendisinin de açıklayamadığı bir kütle olduğunu görür ve Zehra’yı bir radyograf uzmanına havale ederek onun da fikrini almak ister. İkinci bir uzman incelemesinden sonra **karın bölgesindeki kireçlenmiş kütleinin 46 yıl önce Zehra’nin hamile kaldığı bebeği olduğu anlaşılır**. ...4 saatlik başarılı bir operasyon sonrasında cenin anne karnından çıkartılır.”¹⁵

Gerçek hayatta anneliğin anlamını ifade eden bir başka haber de Star gazetesinde 28.08.2012 tarihinde *Çinli Kadının İnanılmaz Hikayesi* başlığı ile yapılmıştır. Haberin içeriğinde 88 yaşındaki Lou Xiaoying, böbrek rahatsızlığı nedeniyle hastanede tedavi altında olması sonucu, **çöp toplama işi sırasında sokaklara terk edilen toplam 30 bebeği bulup büyütmesi ve bazılarını arkadaşlarına, tanıdığı kişilere vermesi** bu kadının inanılmaz hikayesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Haberde Lou Xiaoying’in şimdiye kadar toplam 30 çocuk bulduğunu ve bunlardan 4’ünü kendisinin büyüttüğü belirtilirken, yaşlı kadının geri kalan çocukları ise aile dostlarına ve arkadaşlarına verdiğini söylediği yer almaktadır. Haberde devamla, “Yaşının ilerlemesine rağmen hastalanmadan önce çöp toplamaya devam ettiğini söyleyen Lou, “**Yaşlandığımı bildiğim halde, bulduğum bebekleri öyle bırakamazdım. Çok tatlı ve yardıma ihtiyaçları olduğu çok açıktı. Bu yüzden onları evime getirmeye karar verdim** “ diye konuştu. Lou,

¹⁵ <http://www.internethaber.com/46-yil-hamile-kaldi--118222h.htm#ixzz1xBD9EpHI>

sokakta ilk bebeği çöp toplarken 1972 yılında bulduğunu ve o günden bu yana belli aralıklarla terk edilmiş bebekleri gördüğünü ve onları o şekilde bırakmayıp, korumaya aldığını söyledi.”¹⁶ Birçok kadının doğurduğu çocuğu yetiştirememesi gerçeği göz ardı edilmekle beraber, **çocuklarını terk eden kadınların toplumda “kötü anne” olarak damgalandığı, fakat toplumsal literatürde “kötü baba” kavramının karşılığını terk edilen çocuklar üzerinden kurgulanmadığı açıkça belirtmekte fayda vardır.**

Medya bu haberler ile anneliği gerçek dünyadan uzaklaştıarak kadınlar için daima özlemi duyulan, olmazsa olmaz, ölüm-kalım meselesi gibi sunmakta, doğal sürecinde işleme halinde hem kadınları hem toplumu daha az etkileyecek annelik, gebelik durumlarını haberin medyatik dilini kullanarak ataerkil sistemi yeniden üretmeye devam etmektedir. Bu durum Ahmet Oktay’ın *Türkiye’de Popüler Kültür* adlı çalışmasında “Popüler kültür ürünlerinde dile getirilen fantazyalar egemen sınıfların karşısında yer alan sınıfların içinde üretilmiş olsalar bile, günümüz teknoloji toplumlarında aldanımcı/aldatmacı bir karakter taşıdıkları ve dile getirdikleri toplumsal/bireysel beklentiler halk kesimlerinin gündelik pratikleri içinde ve büyük ölçüde iktidar bloğunun hegemonik kültürü bağlamında ve onun tarafından biçimlendirildiği için, son kertede, gerçekliğin görülmesini engeller.” (1993:22) cümleleri ile anlamını bulur. Bir yandan kadınları yalnız kurban olarak tasvir eden haber dili, aynı gazetenin başka sayfasında kadınlara anne olmaları üzerinden övgüler yağdırabilmektedir. Bu haber dilinin ikircikli tutumu endüstriyel kültür ve popüler kültüre hizmet etmeye devam etmektedir.

Sonuç

Elisabeth Badinter *Kadınlık mı, Annelik mi* adlı eserinde “Erkekler ve kadınlar –toplumsal ve özel alanlarda- aynı işlevleri üstlenebildiği ve aynı rolleri oynayabildiği takdirde aralarında nasıl bir temel farklılık kalır? Eğer annelik kadının doğurabilmesiyle özdeşleştirilirse, “çocuk doğuramayan” gibi olumsuz bir erkek tanımıyla yetinilmesi mi gerekecektir?” sorusunu yöneltir. (Badinter, 2011:11) Bu çarpıcı soru annelik rolü ile tanımlanan kadınların yüceltilmesine yönelik zihin açıcı işlevi ile ataerkil sistemi eleştirmektedir. Zira babalığın bu sürece dışardan dahil olması erkekliği azaltan bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda doğuramayan/ doğurmak

¹⁶ <http://www.stargazete.com/dunya/cinli-kadinin-inanilmaz-hikayesi/haber-652123/>

istemeyen kadını kusurlu bulan toplum, erkek için aynı durum söz konusu olduğunda, erkeği sorgulamadan, konumunu değiştirmeden kabul eder.

Medyanın tüm unsurları ile ataerkil sistemi yeniden üretmesi sırasında kullandığı hakim cinsiyetçi dilin annelikle başka bir kutsallık yüklenerek yapıldığını çalışmamızda ki örneklerde göstermeye çalıştık. Ana çıkış noktamızın kadınların anne olma isteğinin normal seyirinden çıkarılıp bir yandan kutsallaştırılması diğer yandan postmodern süreçlerin “aşırı anneleri” ile kadınlığın dahası insanlığın önüne geçen bir süreç olarak kabul ettirilmeye çalışılmasıdır. Popüler kültürün endüstri aracılığıyla üretilip dağıtılan metarlardan oluştuğu (Fiske, 1999:208) kabul edildiğinde annelik popüler meta olarak medyada ideolojik bir biçimde yerini almıştır.

Sonuç olarak kadınlar her alanda olduğu gibi bu alanda da mücadeleye devam etmek zorundadırlar. Tarihsel süreci ile incelemeye çalıştığımız annelik durumlarının değişmeden biçimsel olarak farklılaşması ile her dönem aynı biçimde yeniden yaşandığı sonucuna ulaşmış bulunuyoruz. Bu durumu ise haberin kanatıcı, aşığılayıcı, yüceltici, kutsallaştırıcı dili ile sunan medyanın hem görsel basında hem de yazılı basında kadınların ikincil konumunu pekiştirdiğinin altını çizmeliyiz.

Yüzyıllar boyunca eşitlik, farklılık, oy hakkı, üreme özgürlüğü gibi sayısını arttırabileceğimiz alanlarda mücadele eden kadınlar, annelik söz konusu olduğunda toplumsal statüsü dönem konjoktürüne uygun biçimde şekillenen süreçlerde yeniden beden bağlamında tanımlanmışlardır. Fakat kadınlar döllenecek yumurtayı üreten mi, çocuğu taşıyan mı, yoksa çocuğu yetiştiren mi ya da hepsini içeren bir varlık mı olarak yaşamını sürdürecektir sorusu sorulduğunda erkekler için aynı soruları sormak mümkün olduğu halde babalığa yüklenen anlamın farklı olması erkekliği değersizleştiren bir süreç olarak okunabilir. Bu okumanın tersine babalık erkekler için soyun yani iktidarın devamı demektir. Bu bağlamda eşitsizlik temelinde kadının ikincil konumu tartışılmaya devam edilecektir.

KAYNAKÇA

- Badinter Elisabeth, *Anelik Sevgisi*, çev. Kamuran Çelik, Afa Yayınları, İstanbul, 1992.
- Badinter Elisabeth, *Kadınlık mı, Anelik mi*, çev. Ayşen Ekmekçi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.
- Beauvoir Simone de, *Kadın "İkinci Cins" Evlilik Çağı*, çev. Bertan Onaran, Payel Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Berktaş Fatmagül, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.
- Coward, Rosalind, *Şu Hain Kalplerimiz*, çev. Aksu Bora – Asuman Emre, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Deutsch Helene, *Kadınlık Psikolojisi: Anelik Ruhu ve Cinsiyeti*, çev. Halis Özgü, Özgü Yayınevi, İstanbul, Yayın Tarihi Belirtilmemiştir.
- Der. İrvan Süleyman, Binark Mutlu, Lana Rakow: *Popüler Kültüre Feminist Yaklaşımlar, Kadın ve Popüler Kültür*, Ark Yayınevi, Ankara, 1995.
- Donovan Josephine, *Feminist Teori*, çev. Aksu Bora, Meltem A. Gevrek, Fevziye Sayılgan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Engels Friedrich, *Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 2010.
- Erdoğan İrfan, *Popüler Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele, Popüler Kültür ve İktidar*, der. Nazife Güngör, Vadi Yayınları, İstanbul, 1999.
- Fiske John, *Popüler Kültürü Anlamak*, çev. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara, 1999.
- Gans Herbert J., *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, çev. Emine Onaran İncirlioğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Gencel-Bek, M., *Medyada Cinsiyetçilik ve İletişim Politikası*. İletişim 2001 Kadın Yaz Çalışmaları, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 2001.
- Gencel-Bek, M. & Binark, M., *Medyada Cinsiyetçilik*. Ankara Üniversitesi, Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM), Ankara, 2000.
- Genç Özlem, *Orta Çağ Avrupası'nda Kadın, Ortaçağda Kadın*, Editör: Altan Çetin, Lotus Yayınevi, Ankara, 2011.
- Gittins Diana, *Aile Sorgulanyor*, çev. Yaprak Zihnioğlu, Pencere Yayınları, İstanbul, 1985.

- Kandiyoti Deniz, *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar*, ev. Aksu Bora, Feyziye Sayılan, şirin Tekeli, Huseyin Tapın, Ferhunde zbay, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.
- Knibiehler Yvonne, “Vücutlar ve Yürekler”, *Kadınların Tarihi: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya ıkışı* Cilt 4, Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot, ev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.
- Lefaucheur Naidne, “Annelik, Aile ve Devlet”, *Kadınların Tarihi: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru*, Cilt 5, Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot, ev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.
- Mutlu Erol , “Popüler Kültürü Eleştirmek”, *Doğu Batı*, Yıl: 4, Sayı:15 ,Mayıs Haziran Temmuz, Ankara, 2001.
- Oktay Ahmet, *Türkiye ’de Popüler Kültür*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,1993.
- Platon, *Devlet*, ev. Sabahattin Eyüpoğlu-M. Ali Cimcoz, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008.
- Opitz Claudia, “Geç Ortaçağda Yaşam”, *Kadınların Tarihi: Ortaçağın Sessizliği* Cilt 2 ,Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot, ev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.
- Ramazanoğlu Caroline, *Feminizm ve Ezilmenin çelişkileri*, ev. Mefkure Bayatlı, Pencere Yayınları, İstanbul, 1998.
- Rousselle Aline, “Eski Roma’da Beden Siyaseti”, *Kadınların Tarihi: Ana Tanrıalardan Hristiyan Azizelere* Cilt 1, Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot, ev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.
- Saktanber Ayşe, “Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın, veya İyi Eş, Fedakar Anne,” *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, şirin Tekeli, İletifim Yayınları, İstanbul,1993.
- şifman Nazife, *Yeni İnsan*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- Taşkaya Merih, “Kitle İletifim Araçlarında Kadın Bedeninin Nesneleştirilmesi”, *Toplumbilim Dergisi*, Haziran 2009 Dönemi, Bağlam Yayınları, İstanbul,2009.
- Timisi Nilüfer, *Medyada Cinsiyetçilik*, Ankara Üniversitesi, Ankara,1997.
- Timisi Nilüfer, Medya ve Kadın: Temel Sorun Noktaları.” *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*, der. Oya itci, TODAİE, Ankara,1998.
- Vecciho Silvana, İyi Karı, *Kadınların Tarihi: Ortaçağın Sessizliği* Cilt 2 ,Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot, ev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.

Welldan Estela V., *Anne: Melek mi, Yosma mı*, çev. Semra Kunt Akbaş, Can Kurultay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.

Yalom Marilyn, *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*, çev. Zeynep Yelçe, Neşenur Domaniç, Çitlembik Yayınları, İstanbul, 2002.

<http://gundem.milliyet.com.tr/kadinlar-her-yasta-anne-olabilecek>

<http://yenisafak.com.tr/Gundem/Default.aspx?i=382942&t=13.05.2012>

<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1974>

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetayV3&ArticleID=1079262&CategoryI>

<http://D=41#//acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/230/519.pdf?show>

<http://www.hurriyet.com.tr/yasasinhayat/19516861.asp>

<http://arsiv.sabah.com.tr/2006/09/20/gny/gny113-20060920-200.htm>

<http://magazin.bugun.com.tr/cagla-sikel-in-anelik-fedakarligi-192678-haberi.aspx>

<http://magazin.haberturk.com/herkes-bunu-konusuyor/haber/734562-anelik-boyle-bir-sey>

<http://gundem.milliyet.com.tr/18-kere-hamile-kaldi-bir-kere-anne-oldu/gundem/gundemdetay/20.07.2011/1416651/default.htm>

<http://www.stargazete.com/dunya/cinli-kadinin-inanilmaz-hikayesi/haber-652123/>

www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1281271

